กลไกในการยุติความรุนแรงในครอบครัว*

Mechanisms for Ending Family Violence

[1]ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, [2]ถวิลวดี บุรีกุล, [3]ชลัท ประเทืองรัตนา, [4]มานวิภา อินทรทัต,
[5]ภาริณ จารุทวี, [6]อินทุอร แสงอรัญ และ [7]ชญานิศวร์ เมธาสิทธิ์รวิกุล
[1]Supanat Permpoonwiwat, [2]Thawilwadee Bureekul, [3]Chalat Pratheuangrattana,
[4]Manvipa Indradat, [5]Parin Jarutawee, [6]Intuon Sangarun and [7]Chayanit Maethasitrawikul
[1, 3]สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า
[2, 5, 6, 7]สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า
[4]นักวิชาการอิสระ
[1, 3]Office of Peace and Good Governance, King Prajadhipok's Institute, Thailand.
[2, 5, 6, 7]Office of Research and Development, King Prajadhipok's Institute, Thailand.
[4]Independent Scholar, Thailand.
[3]Corresponding Author's Email: Chalat@kpi.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ ปัจจัยที่นำมาสู่ความรุนแรง และมาตรการป้องกัน–ยุติความรุนแรงในครอบครัว 2) เสนอแนะกลไกและแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัว งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสารและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มใน 5 จังหวัดกลุ่มเป้าหมาย และการสำรวจด้วยแบบสอบถามจำนวน 2,000 ชุด โดยใช้การสุ่มตัวอย่างตามหลักความน่าจะเป็น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่พบได้ในทุกชุมชนและทุกสถานะทางสังคม รูปแบบความรุนแรงครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และเพศ โดยผู้ถูกกระทำส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ ปัญหามักถูกซ่อนเร้นเนื่องจากความอับอายและการไม่รู้สิทธิ ทำให้ตัวเลขการรายงานต่ำกว่าความเป็นจริง ขณะเดียวกันคนรอบข้างจำนวนมากมีท่าทีเพิกเฉยเพราะมองว่าเป็น "เรื่องในครอบครัว" ปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล (การใช้สุราและสารเสพติด ภาวะอารมณ์ฉุนเฉียว โรคทางระบบประสาท การเลียนแบบพฤติกรรม และความเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจ) ระดับครอบครัว (โครงสร้างอำนาจไม่เท่าเทียม การเลี้ยงดูที่ใช้ความรุนแรง การขาดการสื่อสาร และสภาพแวดล้อมคับแคบ) และระดับชุมชนและสังคม (ค่านิยมชายเป็นใหญ่ การไม่ยอมรับความหลากหลายทางเพศ การเพิกเฉยต่อความรุนแรง มาตรการรัฐที่ไม่เข้มแข็ง และผลกระทบจากสื่อ)

มาตรการที่มีอยู่ในปัจจุบันยังขาดการบูรณาการของหน่วยงาน กฎหมายขาดความชัดเจน การบังคับใช้ไม่เข้มแข็ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ และทรัพยากร ทำให้การคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ถูกกระทำไม่ครอบคลุมเพียงพอ จึงเสนอให้จัดการปัญหาอย่างเป็นระบบและองค์รวม ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับนโยบายรัฐ ผ่านการสร้างความตระหนักรู้ การพัฒนาทักษะชีวิตและการเลี้ยงดูที่ไม่ใช้ความรุนแรง การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังในชุมชน การใช้เทคโนโลยีและ AI สนับสนุน

*Received December 2, 2025; Revised January 16, 2026; Accepted February 4, 2026

การป้องกันและเฝ้าระวัง และการออกแบบกลไกระบบ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนเกิดเหตุ ระยะขณะเกิดเหตุ และระยะหลังเกิดเหตุ ควบคู่กับการบูรณาการบทบาทของหน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม และทีมสหวิชาชีพ เพื่อการจัดการกับความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: กลไก; การยุติความรุนแรง; ครอบครัว

Abstract

This research article aims to 1) examine the current situation, contributing factors, and measures for preventing and ending domestic violence, and 2) propose appropriate mechanisms and approaches for preventing and ending domestic violence. The study employs a mixed-methods design combining quantitative and qualitative approaches, including a review of relevant documents and laws, in-depth interviews, focus group discussions in five provinces with target groups, and a questionnaire survey of 2,000 respondents using probability sampling. Data were analyzed using content analysis and descriptive statistics.

The findings indicate that domestic violence is a problem found across all communities and social strata. Forms of violence include physical, psychological, and sexual abuse, with women, children, and older persons being the primary victims. The problem is often hidden due to feelings of shame and a lack of awareness of legal rights, resulting in underreporting. At the same time, many bystanders tend to remain indifferent, perceiving domestic violence as a "private family matter." Contributing factors operate across three levels: individual factors (alcohol and substance use, irritability, neurological disorders, behavioral imitation, and stress from economic hardship); family-level factors (unequal power relations, violent child-rearing practices, lack of communication, and cramped living conditions); and community and societal factors (patriarchal norms, intolerance toward gender diversity, social indifference to violence, weak state measures, and negative influences from the media).

Existing measures remain insufficient due to a lack of inter-agency integration, unclear laws, weak law enforcement, and limited knowledge and resources among relevant agencies, resulting in inadequate protection and support for victims. The study therefore recommends addressing the issue through a systematic and holistic approach—from the individual and family levels to the community and policy levels. Proposed strategies include raising public awareness, developing life skills and non-violent parenting, establishing community-based monitoring networks, utilizing technology and AI for prevention and early detection, and designing a three-phase response system comprising the pre-incident, incident, and post-incident phases. These measures should be implemented in conjunction with integrated roles of government agencies, civil society, and multidisciplinary teams to more effectively address domestic violence.

Keywords: Mechanisms; Ending Violence; Family

บทนำ

สถานการณ์ความรุนแรงในสังคมไทย เกิดขึ้นทั้งในครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน ที่ทำงาน โดยมีตัวอย่างความรุนแรงหลายด้าน เช่น การข่มขืน การกลั่นแกล้งรังแก การล่วงละเมิดทางเพศทั้งโดยตรงและออนไลน์ สำหรับสถิติจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในรอบหลายปีที่ผ่านมามีจำนวนเหตุการณ์ปีละไม่ต่ำกว่า 1 พันครั้ง ข้อมูลจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พบว่า จำนวนความรุนแรงในครอบครัวมีแนวโน้มสูงขึ้นยกเว้นในปี พ.ศ. 2566 โดย ในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนความรุนแรง 1,211 ราย ปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนความรุนแรง 1,447 ราย ปี พ.ศ. 2564 มีจำนวนความรุนแรง 1,660 ราย ปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนความรุนแรง 2,347 ราย และปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนความรุนแรง 2,312 ราย สะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ข้อมูลจากกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวระบุว่า ผู้ถูกกระทำความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยเฉพาะผู้หญิงวัยกลางคน และพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่พบความรุนแรงสูงที่สุด ความช่วยเหลือส่วนใหญ่เป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพ ส่งบ้านพักเด็กและครอบครัว และให้คำปรึกษา (Department of Women's Affairs and Family Development, Ministry of Social Development and Human Security, 2023) ในส่วนของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล สำรวจสถานการณ์ความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุคคลในครอบครัวของไทยระดับประเทศ พบความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุคคลในครอบครัว เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34.6 ในปี 2560 เป็นร้อยละ 42.2 ในปี 2563 โดยประเภทความรุนแรงสูงสุด คือ ความรุนแรงทางด้านจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 32.3 รองลงมาคือ ความรุนแรงทางร่างกายร้อยละ 9.9 และ ทางเพศร้อยละ 4.5 (Department of Women's Affairs and Family Development, Ministry of Social Development and Human Security, 2023) ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic/Family Violence) เป็นแนวคิดที่ใช้ในกลุ่มนักวิชาการตะวันตกเพื่ออธิบายการกระทำความรุนแรงโดยบุคคลภายในครอบครัวซึ่งพบได้มากกว่าการกระทำโดยบุคคลภายนอก ต่อมาด้วยเหตุที่ผู้ถูกกระทำส่วนใหญ่เป็นสตรี องค์การสหประชาชาติจึงใช้คำว่า “ความรุนแรงต่อสตรี” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมความรุนแรงที่เกิดกับสตรีทุกช่วงวัย จึงมักแยกศึกษาความรุนแรงในเด็กและความรุนแรงในผู้สูงอายุออกต่างหากเนื่องจากมีบริบทและสาเหตุเฉพาะ (Nanthana, 2014) กล่าวถึงแนวคิดสากล ลักษณะของการใช้ความรุนแรงในครอบครัว มีหลาย ผู้ทำร้ายใช้วิธีการหลายอย่างที่เป็นความรุนแรง เช่น การทำร้ายร่างกาย การกระทำรุนแรงทางเพศ การทำร้ายจิตใจ การทำให้โดดเดี่ยวจนไม่ได้รับความช่วยเหลือ การตามดูหรือติดตาม ‘ทุกความเคลื่อนไหว การทำร้ายทางการเงิน การห้ามไม่ให้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อหรือความศรัทธา การทำร้ายหรือขู่จะทำร้ายสัตว์เลี้ยง เป็นต้น (Domestic Violence Resource Centre Victoria, 2024)

ส่วนตามกฎหมายไทย “ความรุนแรงในครอบครัว” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มุ่งให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือการบังคับ/ใช้อำนาจครอบงำโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท โดยในเชิงรูปแบบสามารถจำแนกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ (1) ความรุนแรงต่อเด็ก ทั้งการทารุณกรรมทางร่างกาย ทางจิตใจ การปล่อยปละละเลย และการล่วงละเมิดทางเพศ (2) ความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภรรยา เช่น การบังคับและข่มขู่ การคุกคาม การบีบคั้นทางอารมณ์ การควบคุมแยกให้อยู่ตามลำพัง การลดทอนความสำคัญของความรุนแรงและโทษภรรยา การใช้ลูกเป็นเครื่องมือ การใช้อภิสิทธิ์ความเป็นชายและการควบคุมทางเศรษฐกิจ และ (3) ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เช่น การทำร้ายร่างกาย การละเมิดทางจิตใจ การละเมิดด้านทรัพย์สิน การรุกล้ำสิทธิ การทำร้ายตนเอง และการทอดทิ้งทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งล้วน

สะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวมีหลากหลายมิติ ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสิทธิขั้นพื้นฐานของสมาชิกในครอบครัวทุกช่วงวัย (Khantong, 2021)

จากปรากฏการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่มีสถิติเห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้กระทำความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ผู้ถูกกระทำความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ผู้ถูกกระทำและผู้กระทำความรุนแรงส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์แบบ สามี-ภรรยา สอดคล้องกับการศึกษาความรุนแรงในครอบครัว ที่สามารถศึกษาได้ทั้งในด้านผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ในด้านปัจจัยผู้กระทำ (Perpetrator Factors) และปัจจัยผู้ถูกกระทำ (Victim Factors) ในด้านของผู้กระทำ ปัจจัยของผู้กระทำความรุนแรง จะเกี่ยวข้องกับ ทัศนคติด้านอารมณ์ การใช้สารเสพติด ประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว มุมมองด้านเพศ ในด้านผู้ถูกกระทำ ปัจจัยของผู้ถูกกระทำความรุนแรงจะเกี่ยวข้องกับ 1.สถานะทางการศึกษา รายได้ หน้าที่การงานของผู้ถูกกระทำ 2.ทัศนคติยอมรับต่อการทุบตีผู้หญิง จากประสบการณ์และการเลี้ยงดู ทั้งปัจจัยผู้กระทำและถูกกระทำความรุนแรง ยังมีความสัมพันธ์กับการสื่อสาร การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในครอบครัว การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะนำปสู่การลดความรุนแรงในครอบครัว (Ramezankhani et al., 2021)

ความรุนแรงในครอบครัวเกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางกาย ทางใจ และสุขภาพ การศึกษาเรื่องดังกล่าวจึงควรศึกษาให้ลึกลงไปในระดับที่มากกว่าในชั้นของพฤติกรรมหรือความรุนแรงทางกายภาพ การทำความเข้าใจความรุนแรงในสังคมไทยได้อย่างลึกซึ้ง จึงจำเป็นต้องเข้าใจความรุนแรงว่า ไม่ควรพิจารณาแต่เพียงความรุนแรงในชั้นของปรากฏการณ์หรือทางกายภาพเท่านั้น ซึ่งเปรียบเสมือนภูเขาน้ำแข็งที่โผล่พ้นเหนือน้ำขึ้นมา แต่ควรพิจารณาส่วนที่ซ่อนอยู่ใต้น้ำที่มองไม่เห็น จำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างลึกซึ้งว่าอะไรที่มารองรับการใช้พฤติกรรมความรุนแรงที่เกิดขึ้น เป็นคำอธิบายที่สร้างความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงโดยผู้กระทำไม่รู้สึกว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งผิดปกติ รวมถึงระบบโครงสร้างที่ไม่ได้เน้นที่ไปที่ตัวบุคคลที่เป็นผู้กระทำความรุนแรง แต่เป็นโครงสร้างที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ การศึกษาความรุนแรงทั้ง 3 ระดับดังกล่าวจะทำให้การแก้ไขความรุนแรงในสังคมไทยมีความเป็นระบบ และแก้ไขได้ถูกต้อง เหมาะสม และมีความยั่งยืน

นโยบาย มาตรและกลไกในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันของภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม รวมถึงความร่วมมือกันจากส่วนกลาง และระดับพื้นที่ โดยไม่สามารถทำงานเพียงลำพังหรือจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง และการจัดการกับความรุนแรงในครอบครัว ยังจำเป็นต้องเข้าใจถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่ให้เกิดความรุนแรงที่เกี่ยวข้องจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นปัจจัยระดับปัจจัยปัจเจกบุคคล ปัจจัยครอบครัว ปัจจัยชุมชน และปัจจัยสังคมที่เป็นค่านิยมทางสังคมเรื่องความรุนแรงรวมถึงเรื่องกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย ข้อมูลความรุนแรงในครอบครัวทั้งจำนวนเหตุการณ์และจำนวนคนที่รายงานอย่างเป็นทางการจากภาครัฐอาจเปรียบได้กับยอดของภูเขาน้ำแข็งที่พ้นน้ำมาให้เห็น แต่สิ่งที่ซ่อนอยู่ภายใต้ภูเขาน้ำแข็งอีกจำนวนมากที่ไม่ได้ตัวเลขมารายงานจากปัญหาทัศนคติและโครงสร้างอำนาจ เป็นสิ่งที่ต้องเร่งผลักดันนโยบาย มาตรการและกลไกที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย

ฉะนั้น การศึกษานี้จึงจำเป็นต้องศึกษาสถานการณ์ และปัจจัยที่นำมาสู่ความรุนแรง รวมถึงมาตรการในการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัวที่มีอยู่ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันเพื่อทำความเข้าใจกรณีศึกษาในต่างประเทศเกี่ยวกับการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัวประกอบด้วย จึงต้องทำการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายและแนวปฏิบัติของต่างประเทศและในประเทศ ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะกลไกและแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัวสำหรับประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสถานการณ์ ปัจจัยที่นำมาสู่ความรุนแรง และมาตรการป้องกัน–ยุติความรุนแรงในครอบครัว
2. เสนอแนะกลไกและแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ในบริบทสากลศึกษา จากกฎหมายและแนวคิดของสากล กฎหมายระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ หรือ CEDAW, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก กฎหมายอาญาฐานความผิดทำร้ายร่างกาย รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง และการจัดการกับความรุนแรงที่มีในประเทศต่าง ๆ ในบริบทสังคมไทย ศึกษาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องในสังคมไทย ศึกษาวิเคราะห์สถิติที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในสังคม กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว 3 กรณีศึกษา เช่น ความรุนแรงที่เกิดในครอบครัวต่อผู้หญิง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นใรครอบครัวต่อเด็ก ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่มีการหย่าร้าง ฯลฯ (สถานการณ์ความรนแรง ปัจจัยที่ส่งผล ผลกระทบที่เกิดขึ้น บทเรียนที่ได้) รวมถึงมาตรการ แนวทางที่เคยดำเนินการที่ผ่านมา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 วิธีหลัก ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้างกับผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานปฏิบัติ ภาคประชาสังคม ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ได้รับผลกระทบ รวม 18 คน โดยใช้ประเด็นคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรง ปัจจัยเสี่ยง บทบาทหน่วยงาน มาตรการที่ผ่านมา และข้อเสนอแนะในการป้องกัน–ยุติความรุนแรงในครอบครัว โดยเก็บข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัว; (2) การสนทนากลุ่ม ใน 4 ภาค (เหนือ ใต้ อีสาน กลาง/กทม.) ภาคละไม่น้อยกว่า 12 คน เพื่อสอบถามความเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัจจัย บทบาทหน่วยงาน และข้อเสนอเชิงนโยบาย; (3) การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม จำนวน 2,000 ชุด จากประชาชนทั่วไปและนักเรียน/นักศึกษาใน 4 ภูมิภาค เพื่อประเมินความรู้ ความตระหนัก ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ครอบคลุมประเด็นนิยาม ประสบการณ์ถูก/กระทำความรุนแรง สถานที่เกิดเหตุ ปัจจัยสาเหตุ และแนวทางแก้ไข ให้ข้อมูลที่หลากหลายและสนับสนุนการบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ประกอบด้วยเครื่องมือสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน ครอบคลุมผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานปฏิบัติ ภาคประชาสังคม ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ได้รับผลกระทบ โดยใช้คำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัจจัยเสี่ยง บทบาทหน่วยงาน และข้อเสนอแนะ จนถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (2) การสนทนากลุ่ม ใน 4 ภาค ภาคละอย่างน้อย 12 คน จากจังหวัดที่มีเครือข่ายเข้มแข็ง เพื่อรวบรวมความเห็นเกี่ยวกับปัจจัย มาตรการ และแนวทางยุติความรุนแรงในครอบครัว และ (3) การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม จำนวน 2,000 ชุด จากประชาชนทั่วไปและนักเรียน/นักศึกษาใน 5 ภูมิภาค เพื่อประเมินความรู้ ความตระหนัก ประสบการณ์ และความคิดเห็นเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว โดยทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธี Triangulation.

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลของแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว มาเป็นกรอบในการอธิบายข้อมูลที่ได้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยพิจารณาจากแหล่งข้อมูล ระยะเวลา

และสถานที่ เพื่อหาความเหมือนและแตกต่างของข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจากหลากหลายกลุ่ม เมื่อข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกันก็ถือว่าข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

การวิจัยเชิงคุณภาพ

รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในปัจจุบันและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อจำกัดของมาตรการในการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัวในปัจจุบัน อีกทั้งศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายและแนวปฏิบัติของต่างประเทศและในประเทศในการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัว โดยเรียบเรียงและนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาหรือบรรยายความ เพื่อนำไปสู่การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะแนวทางในการยุติความรุนแรงในครอบครัว โดยมีการตรวจสอบแบบสามเส้าของแหล่งข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ

รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อประเมินความรู้ความตระหนัก และประสบการณ์เกี่ยวกับ สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อเสนอแนะแนวทางในการยุติความรุนแรงในครอบครัว โดยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาร้อยละ (Percentage) และใช้สถิติเชิงอนุมาน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยวิธีเปียร์สัน โดยนำเสนอในลักษณะของการเล่าเรื่องพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Narrative Analysis Description) หลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และการตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์ (Conclusion Integrative and Verification)

ขั้นตอนที่ 5 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ในที่นี้ ใช้การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การเก็บข้อมูลจากกรณีศึกษา จนทำให้มั่นใจในข้อมูลที่ได้ นอกจากนี้ แบบสอบถามที่ใช้ ผ่านการทำ IOC (Index of Item-Objective Congruence) เป็นวิธีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประเมินว่าแต่ละคำถามในแบบสอบถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยสร้างตารางที่ระบุคำถามแต่ละข้อพร้อมช่องให้ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

+1: สอดคล้อง 0: ไม่แน่ใจ -1: ไม่สอดคล้อง

จากนั้นมีการรวบรวมและคำนวณค่า IOC ใช้เกณฑ์การตัดสินคำถามที่ผ่านเกณฑ์

- ค่า IOC ≥ 0.5: คำถามถือว่า สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์
- ค่า IOC < 0.5: คำถามควรปรับปรุงหรือแก้ไข

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สถานการณ์ ปัจจัย และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว

ผลการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสะท้อนว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่พบในทุกชุมชนของสังคมไทย และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งความรุนแรงทางกาย จิตใจ และทางเพศ เช่น การทำร้ายคู่สมรส พ่อแม่ทำร้ายลูก การทอดทิ้งผู้สูงอายุ การกดขี่ทางคำพูดและอารมณ์ แม้สัดส่วนผู้มีประสบการณ์ถูกทำร้ายตามแบบสอบถามจะอยู่ที่ร้อยละ 12.4 แต่ผลการศึกษาชี้ชัดว่าปัญหานี้เกิดขึ้นจริงและมีความรุนแรงหลากหลายรูปแบบ โดยกลุ่มเสี่ยงสำคัญคือผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันคนส่วนใหญ่เคยพบเห็นหรือรับรู้เหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวผ่านเพื่อนบ้าน การบอกเล่าหรือสื่อออนไลน์ ซึ่งตอกย้ำว่าปัญหานี้แพร่หลายกว่าที่ตัวเลขรายงานอย่างเป็นทางการสะท้อน

สถิติปี 2566 มีผู้ถูกกระทำกว่า 2,000 ราย โดยผู้หญิงถูกกระทำมากที่สุด ข้อมูลจากศูนย์พึ่งได้ (OSCC) ยังพบผู้ใช้บริการทางการแพทย์มากกว่า 30,000 รายต่อปี แต่จำนวนผู้เปิดเผยหรือแจ้งความยังน้อย เนื่องจากความอับอาย ไม่รู้ว่าตนกำลังเผชิญความรุนแรงหรือไม่รู้ช่องทางช่วยเหลือ อีกทั้งสังคมจำนวนมากยังมองว่าเป็น “เรื่องภายในบ้าน” ส่งผลให้ผู้ถูกกระทำไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างทันถ่วงที ขณะเดียวกันพฤติกรรมใช้ความรุนแรงมักเกิดซ้ำและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น และพบได้ในทุกระดับเศรษฐานะ ผู้กระทำมักเป็นบุคคลใกล้ชิด สมาชิกบางคนในครอบครัวอาจเป็นผู้กระทำซ้ำ หรือเกิดการสืบทอดพฤติกรรมข้ามรุ่น ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า แม้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะไม่เคยมีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว แต่ก็รับรู้ถึงความรุนแรงในครอบครัวและผลกระทบที่เกิดขึ้นผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ตอบแบบสอบถามอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่รู้กฎหมายหรือช่องทางช่วยเหลือ และยังมีความเข้าใจที่แตกต่างกันในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวประกอบด้วย

1) ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ การใช้สุราและสารเสพติด ภาวะอารมณ์แปรปรวน ความเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจ ภาวะซึมเศร้า การขาดทักษะการสื่อสาร การเลียนแบบความรุนแรง การใช้อำนาจเหนือผู้อื่น และความไม่รู้ว่าความรุนแรงเป็นความผิดตามกฎหมาย

2) ปัจจัยระดับครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียม ความเชื่อสามีต้องมีอำนาจเหนือภรรยา พ่อเหนือกว่าแม่หรือลูก การเลี้ยงดูด้วยความรุนแรง การขาดการสื่อสารในครอบครัว ความคาดหวังสูงเกินไป และสภาพพื้นที่อยู่อาศัยคับแคบหรือความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน (เช่น พ่อเลี้ยง–ลูกเลี้ยง)

3) ปัจจัยระดับชุมชนและสังคม ได้แก่ ค่านิยมชายเป็นใหญ่ การเลือกปฏิบัติทางเพศสภาพ สังคมที่ยอมรับความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ ความเพิกเฉยของชุมชน การแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ ความยากจน และอิทธิพลของสื่อที่ส่งเสริมความรุนแรง

ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติเผยว่า ผู้ที่มีอายุ 46–55 ปีมีความเสี่ยงใช้ความรุนแรงสูงกว่ากลุ่มอายุ 18–25 ปีถึง 17 เท่า และผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมีโอกาสใช้ความรุนแรงมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือถึง 25 เท่า ขณะที่โครงสร้างครอบครัวแบบไม่มีบุตร แตกแยก หรือหย่าร้างเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญ ส่วนรายได้และการใช้สื่อออนไลน์ไม่พบผลอย่างมีนัยสำคัญ

มาตรการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัว

แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่

(1) การป้องกันระดับต้น เน้นสร้างความตระหนักรู้เรื่องสิทธิและผลกระทบความรุนแรง ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเท่าเทียมทางเพศ ความรู้ด้านการจัดการอารมณ์และความขัดแย้ง

(2) การป้องกันระดับกลาง ประกอบด้วยการจัดศูนย์ช่วยเหลือ สายด่วน บ้านพักฉุกเฉิน การคุ้มครองเหยื่อ และการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้านองค์ความรู้บุคลากร การบูรณาการทรัพยากร และทัศนคติที่มองว่าความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนตัว

(3) การป้องกันระดับปลาย ได้แก่ การฟื้นฟูทั้งเหยื่อและผู้กระทำ การเสริมความเข้มแข็งของระบบคุ้มครองทางกฎหมาย และการประสานงานระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชน

แม้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินงานต่อเนื่อง แต่ยังไม่เพียงพอในการยุติปัญหา เนื่องจากข้อจำกัดเชิงนโยบาย การบูรณาการที่ไม่ต่อเนื่อง และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เข้มงวด ทำให้ผู้กระทำไม่เกรงกลัวและผู้ถูกกระทำไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่ชัดเจน เข้มแข็ง และบูรณาการระหว่างภาคส่วนอย่างจริงจังเพื่อหยุดวงจรความรุนแรงในครอบครัว

วัตถุประสงค์ที่ 2 เสนอแนะกลไกและแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัว

กลไกบูรณาการในการยุติความรุนแรงในครอบครัว สามารถใช้หน่วยงานที่มีอยู่ในการทำงานร่วมกันเพื่อยุติความรุนแรงในครอบครัว เป็นการประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ 1.ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรง 2.จัดการกับความรุนแรงเมื่อเกิดเหตุและภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง โดยเมื่อเกิดเหตุความรุนแรงแล้วต้องมีการปกป้องเหยื่อความรุนแรง บำบัดฟื้นฟู และป้องกันไม่ให้เกิดเหตุซ้ำ โดยมีแนวทางการทำงานร่วมกัน ตามบทบาทของหน่วยงานแต่ละหน่วยงาน แนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อป้องกันและแก้ไขความรุนแรงในครอบครัวมีดังนี้

1. บูรณาการกลไกระหว่างหน่วยงาน หน่วยงานหลัก ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรม สถาบันการศึกษา และภาคีเครือข่าย ร่วมกันวางระบบการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว การให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการรับแจ้งเหตุ การคุ้มครอง การฟื้นฟู และการดำเนินคดี

2. การป้องกันและรณรงค์ ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว และสร้างความตระหนักรู้ เกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ประกอบด้วย การให้การศึกษาและปลูกฝังทัศนคติที่ดี การพัฒนาทักษะชีวิต การลดปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว นโยบายและกฎระเบียบสนับสนุนที่ต้องชัดเจน และสร้างเครือข่ายอาสาสมัคร เพื่อช่วยเหลือเป็นสื่อกลางในการประสานงานและเฝ้าระวังปัญหาความรุนแรง

3. การรับแจ้งเหตุความรุนแรงที่เกิดขึ้น การประเมินความเสี่ยงด้านความปลอดภัยเบื้องต้น ความเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายซ้ำ ประเมินปัญหาและความต้องการให้การช่วยเหลือ โดยต้องมีการสร้างระบบแจ้งเหตุและให้ความช่วยเหลือที่รวดเร็ว การคุ้มครองผู้ถูกกระทำได้อย่างทันท่วงที และการจัดการกับผู้กระทำอย่างเหมาะสม

4. จัดทีมสหวิชาชีพเพื่อคัดกรองและประเมินความรุนแรง เพื่อกำหนดแนวทางการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม โดยมีการประชุมวางแผนและดำเนินการร่วมกันของทีมสหวิชาชีพ ควรเชิญผู้แทนจากหลายภาคส่วนมาหารือเพื่อวางแผนช่วยเหลือ อาจมีแผนรักษา ฟื้นฟู หรือดำเนินคดี และร่วมตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร ทีมสหวิชาชีพอาจประกอบด้วย บุคลากรทางการแพทย์ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม บุคลากรที่ให้สวัสดิการและบุคลากรในวิชาชีพอื่น ๆ

5. การให้ความคุ้มครองและดูแลในระยะเร่งด่วน

- จัดหาที่พักชั่วคราว บ้านพักฉุกเฉิน
- ให้บริการด้านการแพทย์ การรักษาพยาบาล และการดูแลด้านจิตใจผ่านศูนย์พึ่งได้ (OSCC)
- จัดเจ้าหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพให้การดูแลในกระบวนการต่าง ๆ

6. การฟื้นฟูและติดตามต่อเนื่อง

- สนับสนุนด้านอาชีพ ที่อยู่อาศัย และการศึกษาของผู้ได้รับผลกระทบ
- เยียวยาด้านจิตใจผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และกลไกในชุมชน
- การฟื้นฟูครอบครัว

7. การส่งต่อและประสานความช่วยเหลือ

- ประสานงานระหว่างศูนย์ช่วยเหลือของ พม. ศูนย์ OSCC ในโรงพยาบาล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น
- ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น เครือข่ายผู้ให้บริการภาคประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น

8. การติดตามและป้องกันการเกิดซ้ำ มีผู้รับผิดชอบในแต่ละภาคส่วน เช่น นักสังคมสงเคราะห์ติดตามชีวิต ผู้ใหญ่บ้านสอดส่องความปลอดภัย ติดตามการบำบัดผู้กระทำ และรายงานผลการดำเนินงานในที่ประชุมทีมเป็นระยะ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ คือ การเปลี่ยนแปลงแบบบูรณาการเพื่อยุติความรุนแรงในครอบครัว จากปัจจัยแห่งความรุนแรง เป็นการอธิบายถึงความรุนแรงในครอบครัวทางร่างกาย ทางจิตใจและความรุนแรงทางเพศ เมื่อเราได้เข้าใจความรุนแรงด้านต่าง ๆแล้ว การจัดการหรือยุติความรุนแรงในครอบครัว จำเป็นต้องเข้าใจถึงปัจจัยต่าง ๆคือ 1. ปัจจัยปัจเจกบุคคล เกี่ยวข้องกับ ประสบการณ์ชีวิตเกี่ยวกับความรุนแรง ทัศนคติ/มุมมองด้านเพศและความรุนแรง ภาวะทางอารมณ์ ภาวะทางสุขภาพ การใช้สารเสพติด สุรา การศึกษา หน้าที่การงาน และการเปิดรับสื่อ 2. ปัจจัยครอบครัว เกี่ยวข้องกับ สถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว สถานภาพทางครอบครัวและการใช้ความรุนแรงในครอบครัว 3. ปัจจัยชุมชน เกี่ยวข้องกับ ย่านชุมชนที่มีความเสี่ยง เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย คนว่างงาน ลักษณะชุมชน และความสัมพันธ์ของครอบครัวกับชุมชน 4. ปัจจัยสังคม เกี่ยวข้องกับ ความไม่เท่าเทียมในสังคมทั้งในมิติด้านเพศ เชื้อชาติและชนชั้น การบังคับใช้กฎหมายและค่านิยมทางสังคมเรื่องความรุนแรง ดังนั้น การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการป้องกัน แก้ไขความรุนแรงในครอบครัว ควรทำในหลายระดับควบคู่กันไป ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม กล่าวคือ 1. ทำให้เกิดความเชื่อของบุคคลว่าความรุนแรงเป็นสิ่งไม่ดี 2. ระดับครอบครัว เกิดการพูดระดับชุมชน เกิดครอบครัวที่เข้มแข็ง 3. ระดับชุมชน ชุมชนเข้าไปแทรกแซงเมื่อเกิดปัญหา และ 4. ระดับสังคม เกิดกลไกภาครัฐในการขับเคลื่อน ผลักดันให้เกิดการยุติความรุนแรง โดยบูรณาการกลไกระหว่างหน่วยงาน หน่วยงานหลัก ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรม สถาบันการศึกษา และภาคีเครือข่าย ร่วมกันวางระบบการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว การให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นระบบครอบคลุมการรับแจ้งเหตุ การคุ้มครอง การฟื้นฟู และการดำเนินคดี รูปธรรมเช่นการจัดทีมสหวิชาชีพเพื่อคัดกรองและประเมินความรุนแรง เพื่อกำหนดแนวทางการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม โดยมีการประชุมวางแผนและดำเนินการร่วมกันของทีมสหวิชาชีพ ควรเชิญผู้แทนจากหลายภาคส่วนมาหารือเพื่อวางแผนช่วยเหลือ อาจมีแผนรักษา ฟื้นฟู หรือดำเนินคดี และร่วมตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร ทีมสหวิชาชีพอาจประกอบด้วย บุคลากรทางการแพทย์ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม บุคลากรที่ให้สวัสดิการและบุคลากรในวิชาชีพอื่น ๆ

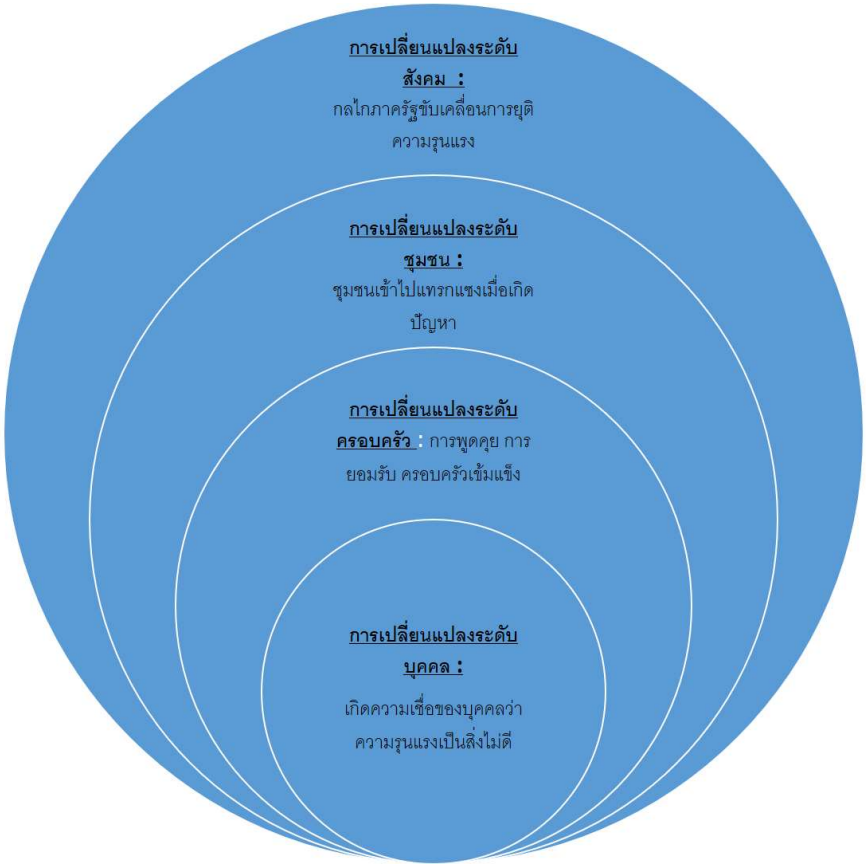

Figure 1: Integrated Transformation to End Domestic Violence

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งความรุนแรงทางกาย จิตใจ และทางวาจา และทางเพศ โดยกลุ่มเสี่ยงสำคัญคือผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ โดยสถิติที่เป็นทางการจากการใช้บริการทางการแพทย์มากกว่าหมื่นรายต่อปี แต่จำนวนผู้เปิดเผยหรือแจ้งความยังน้อย เนื่องจากความอับอาย ยังคงมีอีกจำนวนมาก ขณะเดียวกันพฤติกรรมใช้ความรุนแรงมักเกิดซ้ำและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น และพบได้ในทุกระดับเศรษฐานะ ผู้กระทำมักเป็นบุคคลใกล้ชิด สมาชิกบางคนในครอบครัวอาจเป็นผู้กระทำซ้ำ หรือเกิดการสืบทอดพฤติกรรมข้ามรุ่น ในขณะที่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวประกอบด้วย 1) ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ การใช้สุราและสารเสพติด ภาวะอารมณ์แปรปรวน ความเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจ ภาวะซึมเศร้า การขาดทักษะการสื่อสาร การเลียนแบบความรุนแรง การใช้อำนาจเหนือผู้อื่น และความไม่รู้ว่าความรุนแรงเป็นความผิดตามกฎหมาย 2) ปัจจัยระดับครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียม ความเชื่อสามีต้องมีอำนาจเหนือภรรยา พ่อเหนือกว่าแม่หรือลูก การเลี้ยงดูด้วยความรุนแรง การขาดการสื่อสารในครอบครัว ความคาดหวังสูงเกินไป และสภาพพื้นที่อยู่อาศัยคับแคบหรือความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน (เช่น พ่อเลี้ยง–ลูกเลี้ยง) 3) ปัจจัยระดับชุมชนและสังคม ได้แก่ ค่านิยมชายเป็นใหญ่ การเลือกปฏิบัติทางเพศสภาพ สังคมที่ยอมรับความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ ความเพิกเฉยของชุมชน การแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ ความยากจน และอิทธิพลของสื่อที่ส่งเสริมความรุนแรง สอดคล้องกับงานของ Ramezankhani et al. (2021) ที่กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี

ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ในด้านปัจจัยผู้กระทำ (Perpetrator Factors) และปัจจัยผู้ถูกกระทำ (Victim Factors) ในด้านของผู้กระทำ ปัจจัยของผู้กระทำความรุนแรง จะเกี่ยวข้องกับ ทัศนคติ ด้านอารมณ์ การใช้สารเสพติด ประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว มุมมองด้านเพศ ในด้านผู้ถูกกระทำ ปัจจัยของผู้ถูกกระทำความรุนแรงจะเกี่ยวข้องกับ 1. สถานะทางการศึกษา รายได้ หน้าที่การงานของผู้ถูกกระทำ 2. ทัศนคติยอมรับต่อการทุบตีผู้หญิง จากประสบการณ์และการเลี้ยงดู (Ramezankhani et al., 2021) นอกจากนี้ การแบ่งความรุนแรง เป็นระดับที่สื่อกว้างสู่ระดับชุมชนและสังคมยังสอดคล้องกับงานของ Walker (1999) ที่ระบุว่าความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้เกิดเฉพาะในบ้าน แต่เป็นผลจากโครงสร้างสังคม เช่นการควบคุมผู้หญิงทัศนคติที่มองผู้หญิงด้อยกว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ จึงต้องมองความรุนแรงต่อผู้หญิง “ทั้งระบบ” ไม่ใช่เพียงเหตุการณ์รายบุคคล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การบูรณาการในการยุติความรุนแรงในครอบครัว จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการกับความรุนแรงดังกล่าว โดยสามารถใช้หน่วยงานที่มีอยู่ในการทำงานร่วมกันเพื่อยุติความรุนแรงในครอบครัว เป็นการประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ 1.ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรง 2.จัดการกับความรุนแรงเมื่อเกิดเหตุและภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ในประเทศไทยหน่วยงานที่เข้มแข็งในด้านการจัดการปัญหานี้คืองานด้านสาธารณสุขที่บูรณาการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆทั้งภาครัฐและเอกชนได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานของ Walker (1999) ที่เน้นว่า การมองความรุนแรงในครอบครัวเป็น “ปัญหาสาธารณสุข” ช่วยให้สามารถวางระบบป้องกันและช่วยเหลือได้ดียิ่งขึ้น เช่น การระบุผู้หญิงกลุ่มเสี่ยงสูง การสร้างบริการสนับสนุนทางจิตใจ การฝึกอบรมบุคลากรสุขภาพ การแก้ปัญหาความรุนแรงต้องอาศัยข้อมูล การวิจัย และการประสานงานกับบริการสุขภาพและสังคม สอดรับกับงานของ Wolfe and Jaffe (1999) ที่ใช้กรอบคิดของสาธารณสุขในการจัดระบบทั้งการป้องกันและแก้ไขเมื่อเกิดเหตุแล้ว ทั้งในการป้องกันก่อนเกิดเหตุ มีเป้าหมาย ลดการเกิดความรุนแรงตั้งแต่แรก เช่น จัดหลักสูตรในโรงเรียนสอนเรื่องความสัมพันธ์ที่ดี การแก้ปัญหาไม่ใช้ความรุนแรง การป้องกันเมื่อเริ่มเห็นสัญญาณ เป้าหมายลดความรุนแรงในกลุ่มเสี่ยง เช่น การเยี่ยมบ้านสำหรับครอบครัวเสี่ยงสูง และการแก้ไขเมื่อเกิดเหตุแล้ว เป้าหมายเพื่อลดความเสียหาย และป้องกันการเกิดซ้ำ เช่น ศูนย์พักพิงผู้ถูกกระทำ และการทำงานร่วมกันของตำรวจ ศาล แพทย์ สังคมสงเคราะห์

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสถานการณ์ รูปแบบ และปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนประเมินมาตรการป้องกันและยุติความรุนแรงที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นในทุกกลุ่มสังคมและมักถูกปกปิดจากความอับอายและการไม่รู้สิทธิ โดยมีรูปแบบทั้งด้านร่างกาย จิตใจ วาจา และเพศ ผู้ถูกกระทำส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ ปัจจัยเสี่ยงสำคัญครอบคลุมระดับปัจเจก (การใช้สุรา อารมณ์ฉุนเฉียว ความเครียดเศรษฐกิจ) ระดับครอบครัว (อำนาจไม่เท่าเทียม การเลี้ยงดูรุนแรง การขาดการสื่อสาร) และระดับสังคม (ค่านิยมชายเป็นใหญ่ ความไม่ยอมรับความหลากหลายทางเพศ และมาตรการรัฐที่ไม่เข้มแข็ง) ทั้งนี้มาตรการปัจจุบันยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้การคุ้มครองและการช่วยเหลือไม่ทั่วถึง งานวิจัยจึงเสนอให้พัฒนากลไกป้องกันและยุติความรุนแรงอย่างเป็นระบบในทุกระดับ พร้อมทั้งส่งเสริมทักษะชีวิต การเลี้ยงดูที่ไม่ใช้ความรุนแรง เครือข่ายเฝ้าระวังในชุมชน การใช้เทคโนโลยี และกลไกการจัดการ 3 ระยะเพื่อให้การป้องกันและการคุ้มครองมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่ที่ต้องมีบทบาท หน่วยงานรัฐที่ต้องมีระบบประสานงานกลางเพื่อไม่ให้เกิด

ความรุนแรงซ้ำ และท้ายที่สุดของกระบวนการคือเรื่องของการทำความเข้าใจกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่มีส่วนโดยตรงต่อทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นการค้นพบเพื่อให้สังคมตระหนักได้มากขึ้นได้แก่ ผู้ที่ต้องได้รับการเยียวยาอาจไม่ได้เป็นแค่ผู้ถูกกระทำเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังต้องสร้างทัศนคติที่ต้องนำผู้กระทำมาเยียวยาด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากหลายกรณีนั้น ผู้ที่เป็นผู้กระทำอาจเคยเป็นผู้ถูกกระทำมาก่อน ฉะนั้น จึงเล็งเห็นว่า ผู้ที่ต้องมีการแก้ไขและนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยไปปรับใช้ ได้แก่ เจ้าพนักงานสอบสวน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยซึ่งชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงในครอบครัวว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ระบบ และคุณค่าที่มีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายระดับ ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนข้อจำกัดของมาตรการและกลไกที่มีอยู่ในปัจจุบัน จึงสามารถสังเคราะห์ข้อเสนอแนะจากการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1.1 รัฐควรกำหนดนโยบายระดับชาติว่าด้วยการป้องกันและยุติความรุนแรงในครอบครัวอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง โดยมองปัญหานี้เป็น “วาระแห่งชาติ” และ เป็นปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนที่กระทบต่อส่วนรวม มากกว่าจะเป็นเพียงเรื่องภายในครอบครัว รวมถึง ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อเหยื่อ (victim-friendly) และดำเนินการกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวอย่างจริงจัง

1.2 ระบบและกลไกปฏิบัติการด้วยการจัดตั้งหรือสานต่อกลไกบูรณาการทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นทั้งสามระยะ ได้แก่ ระยะก่อนเกิดเหตุ ระยะขณะเกิดเหตุ และระยะหลังเกิดเหตุ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่และช่องทางประสานงานระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันการศึกษา สำนักงานศาลยุติธรรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน โดยร่วมกันวางระบบการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว และเมื่อเกิดเหตุความรุนแรงแล้วต้องมีการปกป้องเหยื่อความรุนแรง บำบัดฟื้นฟู และป้องกันไม่ให้เกิดเหตุซ้ำ รวมถึงการคุ้มครอง การฟื้นฟู และการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด อีกทั้ง จัดทีมสหวิชาชีพเพื่อคัดกรองและประเมินความรุนแรง เพื่อกำหนดแนวทางการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

1.3 ควรจัดให้มีหลักสูตรและการอบรมต่อเนื่องสำหรับบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ปฏิบัติงานภาคประชาสังคม เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของความรุนแรงในครอบครัว มิติทางเพศสภาพ ผลกระทบเชิงจิตสังคม และแนวทางช่วยเหลือเชิงบูรณาการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรต่อยอดการวิจัยเชิงประเมินผล (evaluation research) เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของกลไกและมาตรการที่นำเสนอในงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะระบบกลไก 3 ระยะ ทั้งในการป้องกัน การจัดการกับความรุนแรงและการเยียวยาผลกระทบที่เกิดขึ้น ของทีมสหวิชาชีพ เครือข่ายชุมชน

References

Department of Women's Affairs and Family Development, Ministry of Social Development and Human Security. (2023). *Final Operational Report of the Project on Developing Legislation for the Protection of Victims of Violence*. Retrieved December 15, 2025, from https://www.dwf.go.th/storage/91029/20c2b8ee-0623-43f1-b579-cd5e19664c70-document-16358.pdf

Domestic Violence Resource Centre Victoria. (2024). About Domestic and Family Violence. Retrieved December 4, 2025, from https://www.1800respect.org.au/languages/thai-what-is-1800respect/thai-about-domestic-and-family-violence

Khantong, W. (2021). *Family against Violence in Dysfunctional Family*. (Research Report). Bangkok: The National Research Council of Thailand (NRCT).

Nanthana, T. (2014). *Violence against Women: Analytical Review and Synthesis of Research Evidence*. Bangkok: V Print Company.

Ramezankhani, A. et al. (2021). Family Factors Affecting Adolescent Violence: A Qualitative Content Analysis. *International Journal of High Risk Behaviors and Addiction*, 10(2), 1–7.

Walker, L. E. (1999). Psychology and Domestic Violence around the World. *American Psychologist*, 54(1), 21–29.

Wolfe, D. A., & Jaffe, P. G. (1999). Emerging Strategies in the Prevention of Domestic Violence. *The Future of Children*, 9(3), 133–144.